

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto velja . . . 8 K pol leta . . . 4 " četrta leta . . . 2 " posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h " " dvakrat . . . 12 " " " trikrat . . . 10 " za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 8 h. Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Gradišče št. 2.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

14. maj 1869.

(Konec.)

S kako strastjo in s kakim nasprotstvom je prejel mednarodni klerikalizem nove šolske zakone in kako je zoper nje ruval, še preden je bil zakon dobil najvišje potrjenje, svedočijo ti le zgodovinski dogodki:

Tedanj papež Pij IX. se je izrazil v dopisu na tajni konsistorij dne 22. junija 1868 o tem zakonu sledeče: „Avstrijska vlada je izdala v istini vse obsodbe vredni zakon kakor državni temeljni zakon. Zaradi postave — namreč oktobrškega diploma, ki je postal temelj šol. zakonu — so zadobila popolno prostost vsa mnenja in tisk; vsakemu državljanu tega ali onega veroizpovedovanja se dovoljuje, ustanavljati učilnice in odgojevalnice; vsa veroizpovedanja so enaka in v državi pripoznana. Kakor hitro smo zvedeli o tej nakani, smo hoteli izpregovoriti, toda molčali smo rajši v upanju, da bo država poslušala tehtne in prepričevalne ugovore naših prečastitih bratov, avstrijskih škofov, in da bo po teh nasvetih uravnala svoje ravnanje. Toda zaman je bilo naše upanje . . .“ In končno še izraža dopis sledeče: „V skrbi za cerkev, ki nam jo je izročil Gospod, se oglašamo v tej družbi; s stališča naše apostolske avtoritete ne pripoznajmo tega zakona ter ga preklinjamo vobče kakor tudi v posamič vse, kar se bo na podlagi tega zakona storilo ali sploh ukrenilo v kvar cerkvenih pravic po avstrijski vladi oziroma po podrejenih organih. Vsveti si imenovane avtoritete obsojamo te zakone kakor tudi vse njegove posledice sedaj in v prihodnosti.“

Zanimive so besede, ki jih je govoril v gornjeavstrijskem deželnem zboru tedanji linski škof Rudigier dne 18. oktobra 1869 povodom razprave o šolskem zakonu. Rekel je doslovno:

„Ich spreche es gleich anfangs aus, wenn dieser Gesetzentwurf über die Schulaufsicht in Oberösterreich wirklich Gesetz werde, sei es welcher Gesetzentwurf im-

mer, entweder der von der Regierung vorgelegte oder der vom Schulausschuß überreichte, so wäre der Klerus Österreichs nicht imstande, an der Ausführung eines solchen Gesetzes, namentlich an den darin festgesetzten Schulrsten teilzunehmen. Dieses Gesetz bindet vor Gott und dem Gewissen nicht. . . Gewiß ist es, daß das Staatsgesetz nicht die oberste Norm des menschlichen Handelns ist. Die oberste Norm des menschlichen Handelns ist der Wille Gottes. . . Ist unglücklicherweise ein Staatsgesetz derart, daß es mit dieser obersten Norm des menschlichen Handelns offenbar nach der Lehre der Kirche im Widerspruch ist, so bindet das Staatsgesetz nicht, so daß, wenn ich mich nicht gegen Gott empören will, ich einen solchen Staatsgesetz nicht einmal gehorchen darf.“

In kakor je bil že takrat šol. zakon trn v obeh internacionalnem klerikalizmu, tako ga sovražili še dandanes. Zakaj klerikalizem dobro ve, kako temeljito mu je ravno ta zakon prekril vse račune in kako nevarne nasprotnike je porodil novi šol. zakon v osebi naprednega ljudskega učitelja. — Tudi slovenski klerikalci so zapisali v svojem glasilu „Slovenec“ z dne 13. maja t. l. sledeče, za njih duševno razpoloženje značilne besede:

„Štiridesetletnico šolske postave obhajajo avstrijski svobodomiselnici v presladki ginjenosti, pomešani s tiho žalostjo, ker je zdrava krščanska ljudska zavest v marsičem paralizirala njene „svobodomiselnice“ določbe. V zvezi temu katoličani danes bolj kot kdaj čutijo, kako so po tej postavi prikrajšani in kako se je po nji omejila verska in vzgojna svoboda po duhu tistega liberalizma, ki je njegovo najvišje načelo: „Willst du nicht meiner Meinung sein — hau' ich dir den Schädel ein!“ Liberalna šolska postava pa se je tudi za ljudske potrebe pokazala za nedostatno in zlasti kmečki stan nima od nje nobene koristi. Štiridesetletnico tega zakona obhaja katoliška Avstrija z za-

vestjo, da je skrajni čas, da se te določbe korenito reformirajo in modernizujejo.“

Da bo pa to moderniziranje prirojeno popolnoma po vzoru srečno prebite konkordatske dobe, je umevno. Vendar pa smo trdno uverjeni, da so to le pobožne želje. In v tem nas potrjuje velenična izjava profesorja Jodla, ki jo je izrekel na slavnostnem zborovanju na Dunaju dne 14. maja, namreč: „Wer das Ohr an den Boden legt, der hört das Heranmarschieren der Massen, die sich diesem Joche nicht mehr beugen.“

* * *

Pripoznati moramo, da učiteljstvo ne uživa v kljub tem in v istini lepim zakonom še tistih pravic in tistih zaščit kakor vsak drug državljan. Ako pogledamo le nekoliko v najnovejše dogodke avstrijskega učiteljskega življenja, vidimo, da veljajo ravno za ljudskošolsko učiteljstvo posebni zakoni, da tvorimo ravno avstrijski ljudskošolski učitelji posebno kasto ljudi, nekako v modernem smislu.

Spominjamo se le imen najnovejšega datuma: učitelja V. Laubeja iz Nenkovic, učiteljice Zd. Kaderabkova, učitelja L. Pelikana in nadučitelja Al. Konečnega. Kdor pregleduje avstrijski zakon in kdor študira te slučaje, no, potem si lahko napravi sodbo o avstrijski justici. A o tem prilično več!

Ravnatoka je ostal § 55. drž. šol. zakona iz l. 1869., žal, le na papirju. In do danes se še ni našel ne minister ne večja politična stranka, ki bi kategorično zahtevala izpolnitev tega zakona. Seveda, največ krivo je temu nedostatku v prvi vrsti učiteljstvo samo, ker je prvič preveč verjelo sladkim besedam posameznih političnih strank, drugič, ker se je premalo zanimalo za politiko in slednjič, ker je bilo preidealno — menda po izreku, da je oni človek najpopolnejši na svetu, ki najmanj potrebuje.

V najnovejšem času se je obrnilo v mnogih krajih na bolje, a kakor politični in gospodarski vremenik kaže, se izpremeni prejšnjaj povsod tako, da se uresniči zahteva § 55.

Naposled moramo pri tej priliki opomniti: še sledečega. Internacionalni klerikalizem, videč, da ne more podjarmiti svobodomiselnega učiteljstva pod svoje okrilje le s praznimi obljubami, je pričel z nasilstvom. Znanje so dr. Luegerjeve besede, ki jih je izrekel, da dobi vse učiteljstvo pod svoj plašč v kljub drž. šol. zakonu. In pričela se je gonja na podlagi znane dež. zakona dolenjeavstrijskega proti naprednemu učiteljstvu. Najljubše sredstvo je bilo pač preteriranje.

Toda slednjič je moral tudi vsegamogočni Lueger retirirati in sedaj se vračajo vsi oni zapostavljeni učitelji v svoje pozicije in sam dr. Lueger je moral pripoznati, da je mogoče vzgojiti dobro učiteljstvo edino le na podlagi pravičnosti in dobrega gmotnega stanja.

Tudi pri nas se obetajo nekako taki časi, kakor so bili svoj čas pod Luegerjem: protežiranje uskokov in neznačajev. Ne strahimo se tega! Par žrtve bo padlo, doživeli bomo še precej prestopov k polnim koritom, a kakor se je po znanih žrtvah dne 20. septembra slovenski narod probudil iz svoje narodnostne letargije, tako se probudi tudi slovenski narod, da bo zaklical tem tiranom: **Do tu in ne dalje!**

In takrat zasije tudi nam slovenskemu učiteljstvu lepša doba in takrat bomo slavili dan narodnega vstajenja! △

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodono naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani.

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do konca aprila: **K 72.709.20.**

Naznanilo. Kdor želi od zadruga kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v poštinih znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Uradne ure: Vsak četrtek od 1/2. — 1/2.3. popoldne in vsako soboto od 6. — 7. zvečer.

LISTEK.

Literarno pismo.

Gospod urednik! Glede mladinskih spisov stojim jaz še vedno na stališču, ki sem ga preciziral v svojem govoru „Kaj in kako naj čita mladina“ ob peti skupščini „Zaveze“ v Mariboru l. 1893.

Tudi ko izide kak mladinski spis izpod peresa priznanega pisatelja, ga jemljem v roko z občutki, ki jih je menda imel Lessing, ko je vzkliknil: „Mit Bewunderung zweifelnd gegen den Meister.“

To velja tudi o Rapetovih in Slapšakovih spisih, ki so izšli pred kratkim. Vi ste že izrazili svoje mnenje o njih; a dovolite, da „kojo rečem“ tudi jaz. Vzemimo najprej Rapetovega „Daneta“.

Dejanje je kaj preprosto, t. j. nezapleteno. Pripoveduje nam o dečku Danetu, sinu ubožne vdove, ki je kazal veliko veselje, da bi postal strojevodja na vlak. Prišel je k teti v mesto, vstopil tu v šolo, se prav pridno

učil in naposled res dosegel to, po čemer je hrepenel. To je vse. Toda priznati moram, da je Rapè znal to sicer preprosto gradivo oživiti po veleuspelih prizorih iz otroškega življenja tako, da napravlja vse to mogočen vtisk na čitatelja. Gotovo si je mislil tov. Rapè z Goethejem: Greift nur hinein ins volle Menschenleben und wo ihr's packt, da ist's interessant.“ Rapè pozna kaj dobro otroško dušo in življenje naših otrok, zato piše tako interesantno, prav po navodilu Ant. Dukiča: „Za djeu valja pisati i štilom i načinom dječijim: kratko, jednostavno i onom živahnošću i koloritom, koji djeci ugadja.“ Med mičnimi prizori v Rapetovi povesti mi ugaja najbolj prizor, ko se je Dane pregrešil s tem, da ni nesel o svečnu blagoslovit sveče v cerkev in kako se mu je „nekaj grenkega odvalilo od srca“, ko ga je teta zagotovila, „da je vse pozabljeno“. —

Toda prizori v Rapetovem Danetu niso vsi enake vrednosti. Do VIII. pogl. je po mojem mnenju povest pisana izborna, potem pa peša. Od 55. strani nadalje opazi lahko vsak neko mrzlično hitrico, s katero je pisal Rapè. Da,

trdim prav, kaže že dejstvo, da je spisal Rapè „Daneta“ tekom 14 dni!

V zvezi temu je pa knjiga prav primerno čtivo za našo mladino in rad se pridružujem tudi jaz hvalilec Rapetovim.

Glede jezika nekaj opazk! Jezik je lep in gladkotekoč. Vendar bi jaz na str. 6 v 10. in 11. vrsti od spodaj pisal rajši „huje“ in „najhuje“, ker se besedi rabita adverbialno.

Na str. 22. naj stoji oblika „otrple“ (nam. otrpnjene). „Videli smo ga med otroci“ (pag. 24), prav: otroki. — Na str. 34 naj stoji ugasil luč (ne ugasnil; zakaj: ugasniti = zu brennen aufhören, ugasiti = machen, daß Licht auslöscht).

Na 38. str. piše Rapè „dogodljaje“, a slovar pozna le izraz „dogodjaje“. — Jaz bi Rapetu svetoval, da opušča tiste superlative „hudo lepo, oveselil ju je grozno“ itd. — Na str. 44. čitam „da jo nikdar več . . .“; tu mora stati genitiv „je“. Na str. 59. stoji „Popoldne proti večeru pa je obiskal Dane svoja prijatelja na njih domu,“ bolje: „na njijnem“.

P o d o b e so v tem zvezku mnogo boljše kakor v drugih zvezkih, a ne zde se mi baš tekstu primerne.

Končno obžalujem tudi jaz, da zvezek ni prinesel življenjepisa pokojnega L e g a, ko bi ga bilo lahko ponatisniti iz „Uč. Tov.“ št. 39. od 28. kimavca 1906. l.

*

O drugem delu Rapetovem „Mladini“ ob kratkem to:

Glede vsebine: Dobro vse; vendar se mi zdi povest „Koščena miza“ primernejša za „Družbo sv. Mohorja“ nego za mladinsko knjižnico. Nekaj besed bi bilo na vsak način treba tolmačiti, recimo: „Mongoli v Malo Azijo“, Bosper, Helespont, handžar, plebejec, cirkus itd.

Glede jezika: Čemu pisati: „gor nad oblake“? Zadošča „nad oblake“! — Besede „zlomek“ naj bi se pisatelj ogibal v spisih za mladino. — „Godrnal“ prav: godrnjal (pag. 16.). — Na isti strani „sužnjosti“ (ne sužnosti). — „Običaval reči“ (pag. 17.). To je grozovita nemščizma, ki jo